

# Andrzej Zieliński

---

## Kasacja jako środek odwoławczy w znowelizowanym kodeksie postępowania cywilnego

---

Palestra 40/5-6(461-462), 7-16

---

1996

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej [bazhum.muzhp.pl](http://bazhum.muzhp.pl), gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

# Kasacja jako środek odwoławczy w znowelizowanym kodeksie postępowania cywilnego

## § 1. Zagadnienia wstępne

1. **Czysty system kasacyjny** wyróżnia się tym, że sąd kasacyjny **nie wydaje wyroku co do istoty sprawy**. Ogranicza się on wyłącznie do badania naruszeń prawa materialnego oraz naruszeń przepisów postępowania. W razie stwierdzenia owych naruszeń sąd kasacyjny w czystym systemie kasacyjnym uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę sądowi *meriti* do ponownego rozpoznania. Przy tym bowiem systemie istnieją tylko dwie instancje merytoryczne (sąd pierwszej instancji oraz sąd drugiej instancji), natomiast sąd kasacyjny, jako sąd trzeciej instancji, ogranicza się do kontroli nad orzeczeniami instancji merytorycznych.

Z kolei w systemie rewizyjnym sąd trzeciej instancji, jako sąd rewizyjny – oprócz sprawowania kontroli sądów niższych instancji pod kątem właściwego stosowania prawa materialnego oraz prawidłowości postępowania, ma prawo dokonywania rozstrzygnięć merytorycznych.

Nasz znowelizowany **kodeks postępowania cywilnego** przyjął system kasacyjny z elementem rewizyjnym, gdyż w pewnych warunkach sąd kasa-

cyjny może orzec co do istoty sprawy (art. 393<sup>15</sup>).

Sądem kasacyjnym jest Sąd Najwyższy.

2. W myśl art. 392 § 1 kasacja do Sądu Najwyższego przysługuje stronie od następujących **orzeczeń sądu drugiej instancji**:

a) wyroku wydanego przez sąd drugiej instancji i kończącego postępowanie w sprawie;

b) postanowienia wydanego przez sąd drugiej instancji i kończącego postępowanie w sprawie.

Ad. a) **Kasacja według kodeksu przysługuje wyłącznie od wyroków kończących postępowanie w sprawie**. Zatem nie przysługuje ona od wyroku wstępnego, jako nie kończącego postępowania w sprawie. Rozważenia wymaga, czy kasacja przysługuje od wyroków częściowych. Jak wiadomo wyrok częściowy może zapaść wówczas, kiedy w sposób dostateczny do rozstrzygnięcia wyjaśniona została bądź tylko część roszczenia, bądź też tylko niektóre żądania pozwu. Wyrok częściowy zatem kończy postępowanie (w rozumieniu art. 392 § 1) w sprawie owej części roszczenia lub niektórych żądań pozwu. Dlatego uznać należy, iż kasacja przysługuje również od wyroków częściowych.

Odmienne stanowisko prowadziłyby do uprawomocnienia się i wykonywania wyroków częściowych (art. 389).

**Kasacja przysługuje jedynie od wyroków sądu drugiej instancji, co oznacza, że nie można zaskarżyć wyroku, jeżeli nie została od niego wniesiona apelacja.**

Reasumując stwierdzić trzeba, że kasacja przysługuje stronie od wyroków częściowych, końcowych, łącznych i uzupełniających.

Ad. b) **Od wszystkich postanowień kończących postępowanie w sprawie przysługuje kasacja.** Zgodnie z art. 354 sąd w postępowaniu procesowym wydaje orzeczenia w postaci postanowień, jeżeli kodeks nie przewiduje wydania wyroku, np. postanowienia o umorzeniu postępowania (art. 386 § 3), postanowienia sądu drugiej instancji, odrzucającego apelację lub kasację, itp.

Niedopuszczalna jest zatem kasacja od innych postanowień, które nie kończą postępowania w sprawie, np. od postanowienia w przedmiocie zwrotu kosztów procesu.

**Kasacja przysługuje li tylko od postanowień wydanych przez sąd drugiej instancji.**

Za niedopuszczalną należy uznać kasację od tych postanowień sądu drugiej instancji, nawet kończących postępowanie w sprawie, w której nie przysługuje kasacja (art. 393).

3. Prawo do wniesienia kasacji przysługuje również prokuratorowi, ale tylko pod warunkiem, że uczestniczył on w postępowaniu apelacyjnym (art. 392 § 2).

Prokurator może wnieść kasację zarówno wtedy, kiedy wniósł apelację, jak i wówczas, kiedy wziął tylko udział w toczącym się już postępowaniu apelacyjnym.

4. Według kodeksu **jedyną instancją kasacyjną jest Sąd Najwyższy.** Zatem ze względów organizacyjno-technicznych trudno sobie wyobrazić, aby Sąd Najwyższy był w stanie rozpoznawać kasację od wszystkich orzeczeń sądów drugiej instancji (art. 392 § 1). Dlatego kodeks wprowadza pewne ograniczenia kasacji.

**Zgodnie z kodeksem kasacja nie przysługuje w sprawach:**

1) o oświadczenia, w których wartość przedmiotu zaskarżenia jest niższa niż pięć tysięcy złotych, w sprawach gospodarczych – niższa niż dziesięć tysięcy złotych; do oznaczania wartości przedmiotu zaskarżenia stosuje się odpowiednio przepisy o wartości przedmiotu sporu;

2) o alimenty, gdy dotyczy wysokości świadczeń;

3) o czynsz najmu lub dzierżawy;

4) o naruszenie posiadania;

5) o jednorazowe świadczenie z zakresu ubezpieczeń społecznych, przewidziane w przepisach o świadczeniach z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa, oraz określenie podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne;

6) dotyczących świadectwa pracy i roszczeń z tym związanych oraz o zasądzenie świadczenia w naturze lub ekwiwalentu, wynikających z postanowień zbiorowych układów pracy (art. 393).

Z przedstawionych powyżej ograniczeń dopuszczalności kasacji wynika, że **kasacja jest zawsze dopuszczalna w sprawach o prawa niemajątkowe**, nawet jeżeli łącznie z nimi dochodzone są roszczenia majątkowe nie przekraczające wartości kwot wskazanych w art. 393 pkt 1 (tzn. pięć tysięcy złotych,

a w sprawach gospodarczych – dziesięć tysięcy złotych).

Wartość przedmiotu zaskarżenia kasacją określa się według zasad przewidzianych w przepisach art. 19–26.

Nie jest jednak dopuszczalna kasacja w sprawach o roszczenia posesoryjne (naruszenie posiadania) i to bez względu na wartość naruszonego przedmiotu posiadania.

5. Odmienne niżeli przy apelacji **kodeks przewiduje dla kasacji podstawy zaskarżenia.**

Według kodeksu kasację można oprzeć na następujących dwóch podstawach:

1) naruszenie prawa materialnego przez błędną jego wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie;

2) naruszenie przepisów postępowania, jeżeli uchybienie to mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy (art. 393<sup>1</sup>).

Ad. 1) Pierwsza z podstaw kasacji (*errores in iudicando*) została przeze mnie omówiona w poprzednim artykule<sup>1</sup>. Wobec tożsamości treści, odwołuję się do poczynionych tam uwag.

Ad. 2) Druga podstawa kasacji (*errores in procedendo*) wymaga, aby naruszenie przepisów postępowania przez sąd drugiej instancji mogło wywrzeć **istotny wpływ** na wynik sprawy. Oznacza to, iż każde uchybienie przepisom postępowania może stanowić podstawę kasacyjną pod warunkiem, że mogło ono mieć **istotny wpływ** na wynik sprawy.

Zatem pomiędzy rozstrzygnięciem sądu a naruszeniem przepisów procesowych musi zachodzić ścisły związek przyczynowy, który kasacja powinna wykazać.

Jednakże wobec treści art. 162 nie można opierać kasacji na naruszeniu przepisów postępowania, które wpraw-

dzie mogły istotnie wpłynąć na wynik sprawy, ale strona nie wytknęła ich w toku postępowania przed sądem drugiej instancji (art. 391).

6. Pod względem formalnym kasacja powinna czynić zadość wymaganiom przepisanych dla pisma procesowego oraz zawierać oznaczenie zaskarżonego orzeczenia, przytoczenie podstaw kasacyjnych i ich uzasadnienie, wniosek o uchylenie lub zmianę wyroku w całości lub w części, a w sprawach o roszczenia majątkowe – także wartość przedmiotu zaskarżenia (art. 393<sup>3</sup>).

Warunki formalne kasacji są więc podobne do warunków formalnych apelacji (art. 368), z tym, że w miejsce zarzutów kodeks przewiduje podstawy kasacyjne. Wprawdzie kodeks nie stawia żadnych wymogów dla uzasadnienia, ale należy przyjąć, że winno ono być zwięzłe i ściśle związane z zawartymi w kasacji podstawami kasacyjnymi.

Zwiężłość uzasadnienia podstaw kasacyjnych nie oznacza pobieżności ich uzasadnienia. Uzasadnienie winno być dokładne i wyczerpujące. Powinno ono również korespondować z wnioskami kasacji o uchylenie lub zmianę wyroku w całości lub w części.

W przypadku braków formalnych kasacji przewodniczący wzywa stronę do ich uzupełnienia w trybie art. 130 k.p.c. w terminie tygodniowym, a po jego bezskutecznym upływie zwraca kasację stronie (art. 130 w związku z art. 393<sup>20</sup> i art. 391).

7. Kodeks wprowadza jedyny przypadek tzw. przymusu adwokackiego, stanowiąc, że kasacja powinna być wniesiona przez pełnomocnika będącego adwokatem lub radcą prawnym (art. 393<sup>2</sup> § 1).

Przewiduje też wyjątki od tej zasady, a mianowicie owego przymusu nie stosuje się, gdy stroną jest adwokat, sędzia, prokurator, radca prawny lub notariusz oraz profesor i doktor habilitowany nauk prawnych polskich szkół wyższych.

## § 2. Postępowanie kasacyjne

**1. Kasację wnosi się do sądu, który wydał zaskarżony wyrok lub postanowienie, w terminie miesięcznym od dnia doręczenia orzeczenia stronie skarżącej (art. 393<sup>4</sup>). Chodzi oczywiście o sąd drugiej instancji, którym może być sąd wojewódzki lub sąd apelacyjny.**

Termin miesięczny do wniesienia kasacji, w myśl art. 165 § 1, oblicza się według przepisów prawa materialnego.

Zgodnie z art. 112 k.c. termin oznaczony w miesiącach kończy się z upływem dnia, który datą odpowiada początkowemu dniowi terminu, a gdyby takiego dnia w ostatnim miesiącu nie było – w ostatnim dniu tego miesiąca (np. jeżeli orzeczenie doręczono stronie skarżącej 31 maja, to termin upływa 30 czerwca o godzinie 24.00).

Termin do wniesienia kasacji jest terminem ustawowym, zawitym, którego nie można ani skrócić ani też przedłużyć.

**2. Sąd drugiej instancji przeprowadza postępowanie wstępne (art. 393<sup>5</sup>).** Jeżeli kasacja została wniesiona po upływie ustawowego terminu lub jest z innych przyczyn niedopuszczalna, a także wówczas, kiedy strona nie uzupełniła jej braków – sąd drugiej instancji odrzuci kasację na posiedzeniu niejawnym (art. 393<sup>5</sup>).

Kasacja będzie niedopuszczalna z „innych przyczyn”, np. jeżeli zostanie wniesiona przez osobę nieupoważnioną

(stronę, która nie żądała uzasadnienia – art. 387 § 3, przez samą stronę, a nie jej pełnomocnika: adwokata lub radcę prawnego – art. 393<sup>2</sup> § 1, itp.), ze względu na wartość przedmiotu zaskarżenia (art. 393 pkt 1), w sprawie o wysokość świadczeń alimentacyjnych (art. 393 pkt 2), od orzeczeń nie kończących postępowania w sprawie (art. 392 § 1), itp.

**Na postanowienie sądu drugiej instancji odrzucające kasację, przysługuje zażalenie do Sądu Najwyższego (art. 393<sup>18</sup>).**

Po przeprowadzeniu postępowania wstępnego sąd drugiej instancji doręcza kasację stronie przeciwnej, która może w terminie dwutygodniowym od doręczenia kasacji wnieść do sądu drugiej instancji odpowiedź na kasację. Po wniesieniu odpowiedzi na kasację przewodniczący zarządza jej doręczenie stronie przeciwnej. Po zarządzeniu owego doręczenia lub po upływie terminu do wniesienia odpowiedzi na kasację, sąd drugiej instancji niezwłocznie przedstawia kasację i odpowiedź na kasację wraz z aktami sprawy Sądowi Najwyższemu (art. 393<sup>6</sup>).

**Sąd Najwyższy ponawia postępowanie wstępne, przeprowadzone już przez sąd drugiej instancji, przy czym czyni to na posiedzeniu niejawnym.**

Jeżeli kasacja uległa odrzuceniu przez sąd drugiej instancji, Sąd Najwyższy odrzuca kasację. **Odrzucenie kasacji następuje w formie postanowienia.**

W razie dostrzeżenia braków formalnych kasacji, Sąd Najwyższy zwraca kasację sądowi drugiej instancji w celu usunięcia dostrzeżonych braków (art. 393<sup>8</sup> § 1). Chodzi tu oczywiście o takie braki, do usunięcia których strona skarżąca nie była wzywana przez sąd drugiej

instancji. Jeżeli bowiem strona była wezwana do usunięcia braków formalnych kasacji już przez sąd drugiej instancji, a braków tych nie uzupełniła, to wówczas Sąd Najwyższy odrzuca kasację.

### 3. Sąd Najwyższy rozpoznaje kasację na rozprawie (art. 393<sup>9</sup> § 1).

Kodeks przewiduje dwa wyjątki od zasady rozpoznawania kasacji na rozprawie, a mianowicie:

1) **Kasacja może być rozpoznana na posiedzeniu niejawnym, jeżeli została wniesiona od postanowienia sądu drugiej instancji kończącego postępowanie w sprawie.** Nie dotyczy to postanowień rozstrzygających co do istoty sprawy, wydanych w postępowaniu nieprocesowym (art. 393<sup>8</sup> § 2);

2) **Na posiedzeniu niejawnym, może zostać rozpoznana kasacja, jeżeli spełnione są jednocześnie następujące warunki:**

a) kasacja jest oparta wyłącznie na podstawie naruszenia przepisów postępowania;

b) strona, która wniosła kasację zrzekła się rozprawy;

c) strona przeciwna, w wypadku jak wyżej, w terminie dwóch tygodni od doręczenia jej kasacji, nie zażądała przeprowadzenia rozprawy (art. 393<sup>8</sup> § 3).

4. Zarówno na rozprawie jak i na posiedzeniach niejawnych Sąd Najwyższy rozpoznaje sprawy w składzie trzech sędziów (art. 393<sup>7</sup>).

5. Rozprawę rozpoczyna, po jej wywołaniu, zwięzłe przedstawienie przez sędziego sprawozdawcę stanu sprawy ze szczególnym uwzględnieniem podstaw i wniosków kasacyjnych (art. 393<sup>9</sup> § 1).

Stronom stawającym na rozprawie kasacyjnej przewodniczący udziela głosu (art. 224 § 1 w związku z art. 393<sup>19</sup> i art.

391). Pierwsza ma prawo zabrać głos strona skarżąca, a w wypadku, kiedy obie strony wniosły kasację – najpierw powód, a po nim pozwany (art. 210 § 1 w związku z art. 393<sup>19</sup> i art. 391).

Prokurator uczestniczący w rozprawie kasacyjnej może zabrać głos w każdej chwili rozprawy, według swego uznania (art. 210 § 1 *in fine*). Jednak jeżeli prokurator wnosił kasację, powinien zabrać głos jako pierwszy.

Rozprawa przed Sądem Najwyższym odbywa się bez względu na niestawienie stron, a wydany wyrok nie jest wyrokiem zaocznym, nawet gdyby strony nie stawily się na rozprawę (art. 376 w związku z art. 393<sup>19</sup>).

### Kodeks przewiduje zawieszenie postępowania kasacyjnego w dwóch przypadkach:

a) określonych w art. 173–175;

b) na zgodny wniosek stron (art. 393<sup>10</sup>).

Ad. a) Wypadki zawieszenia postępowania przewidziane w art. 173–175, to zawieszenia z mocy prawa (art. 173), zawieszenie z urzędu (art. 174) oraz w razie śmierci pełnomocnika (art. 175).

Ad. b) Kodeks używa niefortunnego określenia „ulega zawieszeniu” jedynie na zgodny wniosek stron (art. 393<sup>10</sup> *in fine*).

Użycie pojęcia „ulega zawieszeniu” zdaje się sugerować obligatoryjność zawieszenia postępowania w wypadku złożenia w tym przedmiocie zgodnego wniosku stron. Jednak przepis ten należy tłumaczyć tak, że Sąd Najwyższy, może zawiesić postępowanie na zgodny wniosek stron.

Wniosek taki strony mogą zgłosić w pismach procesowych lub na rozprawie kasacyjnej. W przypadku zgłoszenia

wniosku na piśmie strony mogą wystosować do Sądu Najwyższego wspólne pismo bądź dwa osobne pisma.

Strony, wnosząc zgodnie o zawieszenie postępowania, mogą jednocześnie oznaczyć termin zawieszenia, który nie może być krótszy aniżeli trzy miesiące (art. 181 pkt 2), ani też dłuższy niż trzy lata, bowiem po upływie trzech lat od daty postanowienia o zawieszeniu sąd umarza postępowanie (art. 182 § 1).

**6. Granicami rozpoznania sprawy w postępowaniu kasacyjnym przez Sąd Najwyższy są granice kasacji** (art. 393<sup>11</sup>).

Oznacza to, że Sąd Najwyższy jest związany granicami kasacji, tj. jej podstaw i wniosków.

Badaniu zatem podlegają podstawy kasacji pod kątem zasadności postawionych w ich ramach zarzutów oraz to, czy podniesione w kasacji zarzuty uzasadniają wnioski kasacyjne.

Powyższe oznacza, iż **strony po upływie terminu przewidzianego w art. 393<sup>4</sup> nie mogą zmieniać ani podstaw ani też wniosków kasacji.**

Jednak strony mogą przytaczać nowe uzasadnienie podstaw kasacyjnych (art. 393<sup>1</sup> *in fine*).

**Sąd Najwyższy, bez względu na granice kasacji, bierze z urzędu pod rozwagę nieważność postępowania** (art. 393<sup>11</sup>).

7. Orzeczenia Sądu Najwyższego w postępowaniu kasacyjnym zapadają w formie wyroków lub postanowień. Wyrokiem Sąd Najwyższy zawsze rozstrzyga żądania kasacji, w pozostałych wypadkach wydaje postanowienia.

**Rozstrzygając o żądaniach kasacji Sąd Najwyższy może wyrokiem:**

a) oddalić kasację (art. 393<sup>12</sup>);

b) uchylić zaskarżony wyrok w całości lub w części i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania sądowi, który wydał wyrok lub innemu sądowi równorzędnemu (art. 393<sup>13</sup> § 1);

c) uchylić również w całości lub w części wyrok sądu pierwszej instancji i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania sądowi temu samemu lub równorzędnemu (art. 393<sup>13</sup> § 1 *in fine*);

d) uchylić zaskarżony wyrok i znieść postępowanie w zakresie dotkniętym nieważnością oraz przekazać sprawę do ponownego rozpoznania (art. 386 § 2 w związku z art. 393<sup>19</sup>);

e) orzec co do istoty sprawy (art. 393<sup>15</sup>).

**Ad. a) Sąd Najwyższy oddala kasację, jeżeli nie ma usprawiedliwionych podstaw albo jeżeli zaskarżony wyrok mimo błędnego uzasadnienia odpowiada prawu** (art. 393<sup>12</sup>).

Brak usprawiedliwionych podstaw zachodzi wówczas, kiedy przytoczone w kasacji jej podstawy okazały się nieuzasadnione, gdyż nie zachodzi w zaskarżonym orzeczeniu, ani też w postępowaniu sądu pierwszej instancji: naruszenie prawa materialnego, ani takie naruszenie przepisów postępowania, które mogło wywrzeć istotny wpływ na wynik sprawy.

Należy jednak pamiętać, że bez względu na granice kasacji Sąd Najwyższy bierze z urzędu pod rozwagę nieważność postępowania, nawet jeżeli kasacja nie zawiera takiego zarzutu (art. 393<sup>11</sup>). W razie zatem stwierdzenia przez Sąd Najwyższy, iż zachodzi nieważność postępowania, nawet nie zarzucana w kasacji, nie może kasacji oddalić, lecz musi uchylić wyrok i znieść postępowanie w zakresie dotkniętym nieważnością,

przekazując sprawę do ponownego rozpoznania.

Jeżeli zaskarżone kasacją orzeczenie, pomimo błędnego jego uzasadnienia, odpowiada prawu, kasacja również ulega oddaleniu.

**Ad. b) Jeżeli Sąd Najwyższy stwierdza naruszenie prawa, tzn. uwzględni kasację, to uchyła zaskarżony wyrok w całości lub w części i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania sądowi, który wydał zaskarżony wyrok lub innemu sądowi równorzędnemu (art. 393<sup>12</sup> § 1).**

W razie uchylenia wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania sąd, któremu sprawa została przekazana, rozpoznaje ją zawsze w innym składzie (art. 393<sup>13</sup> § 2).

Uchylenie wyroku może nastąpić w całości lub w części w zależności od wniosków kasacji i granic ich uwzględnienia przez Sąd Najwyższy.

Sąd, któremu sprawa została przekazana, związany jest wykładnią prawa dokonaną w tej sprawie przez Sąd Najwyższy. Nie można też oprzeć kasacji od wyroku wydanego po ponownym rozpoznaniu sprawy na podstawach sprzecznych z wykładnią prawa ustaloną w tej sprawie przez Sąd Najwyższy (art. 393<sup>17</sup>).

Przepis ten określa zakres związania sądu drugiej instancji, a mianowicie wykładnią prawa (materialnego lub procesowego) dokonaną przez Sąd Najwyższy w konkretnej sprawie. Wykładni tej Sąd Najwyższy dokonuje w uzasadnieniu swojego wyroku.

**Związanie to jednak nie będzie obowiązujące w wypadku:**

1) zmiany okoliczności faktycznych, na podstawie której Sąd Najwyższy dokonał uprzedniej wykładni prawa;

2) zmiany obowiązujących przepisów;

3) zmiany wykładni prawa.

W wypadku zmiany okoliczności faktycznych, które były podstawą wykładni prawa dokonanej przez Sąd Najwyższy, odstępstwo od owej wykładni jest oczywiste. Zgodnie bowiem z przepisem art. 316 § 1 sąd wydaje wyrok biorąc za podstawę stan rzeczy istniejący w chwili zamknięcia rozprawy. Przepis ten z mocy art. 391 ma zastosowanie do postępowania przed sądem drugiej instancji. Wprowadzenie przez ustawodawcę zmiany przepisów prawa również zwalnia sąd drugiej instancji od owego związania (art. 316 § 1).

Z kolei zmiana wykładni prawa powoduje brak związania wykładnią dokonaną uprzednio przez Sąd Najwyższy (np. ustalenie powszechnie obowiązującej wykładni ustaw przez Trybunał Konstytucyjny – art. 13 ust. 1 ustawy z 29 kwietnia 1985 r. o Trybunale Konstytucyjnym – tj. Dz.U. z 1991, Nr 109, poz. 470).

**Ad. c) Uchylenie wyroku sądu pierwszej instancji w całości lub w części może nastąpić tylko wówczas, kiedy Sąd Najwyższy uchyła jednocześnie również w całości lub w części wyrok sądu drugiej instancji.**

Sytuacja taka będzie miała miejsce, kiedy sąd drugiej instancji oddali w całości lub w części apelację, a kasacja zaskarża całość lub część wyroku sądu drugiej instancji.

Może to również nastąpić z urzędu, jeżeli Sąd Najwyższy dopatrzy się nieważności postępowania sądu pierwszej instancji (w całości lub w części), której nie dostrzegł sąd drugiej instancji.

**Uchylenie wyroku sądu pierwszej instancji, tak jak i drugiej instancji,**

może nastąpić wyłącznie w tej części, w której nie stał się on prawomocny.

Uchylając w całości lub w części wyroki sądów drugiej i pierwszej instancji Sąd Najwyższy może przekazać sprawę do ponownego rozpoznania temu samemu sądowi pierwszej instancji lub też sądowi równorzędnemu (art. 393<sup>13</sup> § 1).

**Sąd, któremu sprawa została przekazana do ponownego rozpoznania (drugiej jak i pierwszej instancji) zawsze rozpoznaje ją w innym składzie (art. 393<sup>13</sup> § 2).**

Ad. d) W postępowaniu kasacyjnym Sąd Najwyższy stwierdzając nieważność postępowania (czy to na zarzut kasacji, czy z urzędu), uchyla zaskarżony wyrok i znosi postępowanie w zakresie dotkniętym nieważnością oraz przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania (art. 386 § 2 w związku z art. 393<sup>19</sup>).

Jednak i w tym wypadku Sąd Najwyższy limitowany jest granicami prawomocności zaskarżonego orzeczenia.

Oznacza to, że **stwierdzenie nieważności może nastąpić tylko w stosunku do tej części wyroku, która nie stała się prawomocna.**

Ad. e) Jeżeli Sąd Najwyższy uzna, że nie ma naruszeń istotnych przepisów postępowania, a zachodzi jedynie naruszenie prawa materialnego, może orzec co do istoty sprawy; w tym wypadku związany jest stanem faktycznym stanowiącym podstawę wydania zaskarżonego wyroku (art. 393<sup>15</sup>). Jak z powyższego wynika Sąd Najwyższy w postępowaniu kasacyjnym może również orzec merytorycznie (co do istoty sprawy), o ile występują jednocześnie dwa warunki:

1) nie stwierdza naruszeń istotnych przepisów postępowania;

2) stwierdza jedynie naruszenie prawa materialnego.

**Możliwość rozstrzygnięcia merytorycznego w postępowaniu kasacyjnym stanowi element systemu rewizyjnego, o czym już była mowa na wstępie (§ 1).**

Użycie przez ustawodawcę pojęcia „może” oznacza, że wydanie wyroku co do istoty sprawy, w razie stwierdzenia warunków przewidzianych w art. 393<sup>15</sup> nie jest obligatoryjne. Innymi słowy, Sąd Najwyższy może, ale nie musi wydać wyrok merytoryczny. Rozstrzygnięcia merytorycznego Sąd Najwyższy może dokonać z urzędu. Nie jest zatem konieczny w tym zakresie wniosek kasacji.

Przyjęte przez ustawodawcę rozwiązanie wpływa na przyspieszenie postępowania. Jednocześnie nie angażuje Sądu Najwyższego w sprawdzenie okoliczności spornych, gdyż jest on związany stanem faktycznym stanowiącym podstawę zaskarżonego wyroku.

Jeżeli bowiem Sąd Najwyższy stwierdzi, że stan faktyczny sprawy, ustalony w zaskarżonym wyroku jest niepełny, sprzeczny z zebraniem w sprawie materiałem dowodowym lub z innych przyczyn wadliwy (np. z powodu przekroczenia granic swobodnej oceny dowodów), to nie może wydać wyroku co do istoty sprawy, a jedynie zaskarżony wyrok uchylić w całości lub w części.

Orzekając co do istoty sprawy Sąd Najwyższy jednocześnie orzeka o kosztach procesu (art. 108 § 1 w związku z art. 391 i 393<sup>19</sup>).

8. W sytuacji, kiedy pozew uległ odrzuceniu (art. 199), Sąd Najwyższy uchyla wszystkie wydane w sprawie wyroki (sądu pierwszej i drugiej instancji) i odrzuca pozew (art. 393<sup>16</sup>).

O odrzuceniu pozwu Sąd Najwyższy orzeka postanowieniem (a nie wyrokiem). Fakt, że Sąd Najwyższy uchyla wyroki nie stoi na przeszkodzie temu, iż orzeka on w tym przedmiocie postanowieniem. Odrzucenie pozwu bowiem nie stanowi rozstrzygnięcia o istocie sprawy (merytorycznego), a jedynie konstatuje, że w danej sprawie nie jest dopuszczalne postępowanie cywilne.

Postanowienie o odrzuceniu pozwu jest postanowieniem kończącym postępowanie w sprawie, zatem Sąd Najwyższy orzeka w nim również o kosztach (art. 198 § 1 w związku z art. 393<sup>19</sup> i 391).

9. Sąd Najwyższy z urzędu uzasadnia swoje wyroki oraz postanowienia kończące postępowanie w sprawie (art. 387 § 1 w związku z art. 393<sup>19</sup>), z tym że termin do sporządzenia uzasadnienia orzeczenia przez Sąd Najwyższy wynosi cztery tygodnie. Termin ten jest terminem instrukcyjnym, zatem jego przekroczenie nie rodzi żadnych skutków prawnych.

10. Jeżeli przy rozpoznawaniu kasacji wyłoni się **zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości**, Sąd Najwyższy może odroczyć wydanie orzeczenia i przekazać to zagadnienie do rozstrzygnięcia powiększonemu składowi tego sądu (art. 393<sup>14</sup> § 1).

Przekazanie budzącego poważne wątpliwości zagadnienia prawnego do rozstrzygnięcia powiększonemu składowi Sądu Najwyższego zależy wyłącznie od uznania składu orzekającego w danej sprawie. W wypadku owego przekazania uchwałę w przedmiocie rozstrzygnięcia zagadnienia prawnego budzącego poważne wątpliwości w konkretnej sprawie podejmuje skład siedmiu sędziów Sądu

Najwyższego (art. 17 ust. 2 ustawy z 20 września 1984 r. o Sądzie Najwyższym – tj. Dz.U. z 1990 r., Nr 26, poz. 153 z późn. zm.). Skład siedmiu sędziów może jednak przedstawić zagadnienie prawne do rozpoznania pełnemu składowi izby, a izba – do rozpoznania przez połączone izby, albo przez pełny skład Sądu Najwyższego (art. 16 ust. 4 cytowanej ustawy).

Sąd Najwyższy w powiększonym składzie może przejąć sprawę do rozpoznania (art. 393<sup>14</sup> § 4).

Podjęta przez Sąd Najwyższy w opisanym trybie uchwała powiększonego składu Sądu Najwyższego, rozstrzygająca zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości, jest w danej sprawie wiążąca (art. 393<sup>14</sup> § 2).

Powiększony skład Sądu Najwyższego może z uzasadnionych przyczyn odmówić podjęcia uchwały, a w szczególności – jeżeli nie zachodzi potrzeba wyjaśnienia wątpliwości (art. 20 ust. 1 cytowanej ustawy o Sądzie Najwyższym).

Uchwały pełnego składu Sądu Najwyższego, składu połączonych izb oraz składu całej izby uzyskują moc zasad prawnych. Natomiast skład siedmiu sędziów może postanowić o nadaniu jego uchwale mocy zasady prawnej (art. 21 cytowanej ustawy).

Zasady prawne wiążą Sąd Najwyższy we wszystkich rozpoznawanych przezeń sprawach (art. 22 cytowanej ustawy).

Kodeks dozwala pełnomocnikom stron procesowych na branie udziału w posiedzeniu powiększonego składu Sądu Najwyższego, na którym rozstrzygane jest zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości w konkretnej sprawie (art. 393<sup>14</sup> § 3). Owo branie udziału oznacza czynne branie udziału, tzn.

z możliwością wypowiedzania się co do sposobu rozstrzygnięcia zagadnienia budzącego poważne wątpliwości.

**11. W postępowaniu przed Sądem Najwyższym, jeżeli przepisy szczególnie nie stanowią inaczej, mają zastosowanie odpowiednio przepisy o apelacji** (art. 393<sup>19</sup>). Z mocy art. 391 będą w tym postępowaniu miały również odpowiednie zastosowanie przepisy o postępowaniu przed sądem pierwszej instancji, za wyjątkiem przepisów art. 194–196 i 198. Nie stosuje się jednak w postępowaniu kasacyjnym przepisów art. art. 466–468, 470–471 (art. 475<sup>1</sup>).

12. W postępowaniu kasacyjnym, podobnie jak w postępowaniu apelacyjnym, obowiązuje zakaz *reformationis in peius*, tzn. zakaz uchylenia lub zmiany orzeczenia na niekorzyść strony wnoszącej kasację, chyba że strona przeciwna również wniosła kasację (art. 384 w związku z art. 393<sup>19</sup>).

13. Ze względów organizacyjno-technicznych kodeks zawiera upoważnienie (delegację ustawową) dla Ministra Sprawiedliwości do wydawania rozporządzeń określających rodzaje spraw należących do właściwości rzeczowej sądów rejonowych, które w terminie ściśle oznaczonym mogą być rozpoznawane w trybie kasacji przez sądy apelacyjne. Rozporządzenia takie może Minister Sprawiedliwości wydać wyłącznie na wniosek Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego (a nie z własnej inicjatywy), jeżeli wymaga tego dobro wymiaru sprawiedliwości (art. 393<sup>20</sup>).

Chodzić tutaj będzie o ewentualny natłok spraw mniejszej wagi, których Sąd Najwyższy nie mógłby rozpoznać w rozsądnym terminie. Wówczas na czas ściśle określony, sprawy te rozpoznają w trybie kasacji sądy apelacyjne, stosując odpowiednio przepisy o postępowaniu przed Sądem Najwyższym (art. 393<sup>20</sup> *in fine*).

## Przypisy:

<sup>1</sup> A. Zieliński: *Apelacja według noweli k.p.c. z 1995 r.*, „Palestra” 1996, z. 3–4, s. 55–66.